

людські голоси та крики, спів п'яних, віддалений гуркіт великого міста, запах політих квітів, вологої землі, дощу, квітучих куцив, смак фруктові м'якоті, плодів, світло ясних зірок, закони траєкторій руху небесних світил, все стає музикою. процес творення звучить, лементує, дзвенить, гримучий, тріумфуючий гук вселенської хоті. крик воскреслого, його СВІТЛЯНЕ тіло є музикою [7, с. 139].

Музика синестетична, бо запах звучить, колір має запах і звук має колір. Усе в цьому світі супроводжується музикою звуків, і в кожному звуці відлунює музика небесних сфер. Шумовий оркестр, покликаний відтворити хіть і шаленство музики світу, має в теорії складатися з ударних, мідних і дерев'яних духових інструментів. Але склад інструментів оркестру варіювався довільно, до нього входили навіть кришки від каструль, шматки металевих труб та ополоники, здатні створювати характерні відтінки шуму. Головний принцип – поєднувати шумові інструменти найрізноманітніших видів і не запрошувати в оркестр професіоналів, бо тільки недосвідчені музиканти можуть щиро творити “екстатичний шум” і наближатися до звуків усесвіту.

У теоретичних і художніх текстах Г. Ніч користується однаковими стилістичними прийомами – створює синестетичні описи, вдається до тривалих переліків і утворює композити з несполучаних коренів. У “словесній поезії” така стилістика була тільки найбільш концентрованою, “конструктивні” тексти партитур теж рясніють описами на зразок “у тілі обідраної вівці 2 (права довга стіна) скальпелем прорізається рана. навколо рани малюється коло жирною, м'якою, рожево-фіолетовою помадою із запахом конвалій. рану розчепірюють. із пробірок на рану й на вологі краї рани виливають кров” [4, с. 279]. Через це жодну партитуру не можна здійснити буквально – крім зміни сюжетних ходів під час проведення “свята” завжди залишається непридатний для постановки опис відчуттів і уявлень самого автора містерії. Недописану другу частину “драми жаги”, у якій мало зображуватися “життєве свято”, Г. Ніч дописав у численних партитурах містерій з інструкціями до виконання. Сукупність текстів партитур постає як утопія – апіорі невиконувана, огидна й парадоксально життєствердна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Jahraus O. Die Aktion des Wiener Aktionismus : Subversion der Kultur und Dispositionierung des Bewußtseins / Oliver Jahraus. – München : Fink, 2001. – 495 S. – (Das Problempotential der Nachkriegsavantgarden ; Bd. 2).

2. HERMANN NITSCH : DAS ORGIEN MYSTERIEN THEATER ; aktionen [сайт]. – Режим доступу до журн.: <http://www.nitsch.org/index-de.html> (7. 05. 11). – Назва з екрану.
3. HERMANN NITSCH : 6 tages-spiel : das orgien mysterien theater [сайт]. – Режим доступу до журн.: <http://omt1998.nitsch.org/ien/facts.htm#organisation> (7. 05. 11). – Назва з екрану.
4. Nitsch H. 7. abreaktionsspiel, 32 aktion / Hermann Nitsch // Nitsch H. OM-Theater-Lesebuch. – 1. Aufl., Vorzugsausg. – Wien : Freibord, 1983. – 339 S. : Ill. – (Freibord / Sonderreihe ; 17). – S. 277–284.
5. Nitsch H. 7. runde / Hermann Nitsch // Nitsch H. OM-Theater-Lesebuch. – 1. Aufl., Vorzugsausg. – Wien : Freibord, 1983. – 339 S. : Ill. – (Freibord / Sonderreihe ; 17). – S. 217–228.
6. Nitsch H. die wordichtung des orgien mysterien theaters / Hermann Nitsch // Nitsch H. OM-Theater-Lesebuch. – 1. Aufl., Vorzugsausg. – Wien : Freibord, 1983. – 339 S. : Ill. – (Freibord / Sonderreihe ; 17). – S. 212–214.
7. Nitsch H. theorie des orgien mysterien theaters / Hermann Nitsch // Nitsch H. OM-Theater-Lesebuch. – 1. Aufl., Vorzugsausg. – Wien : Freibord, 1983. – 339 S. : Ill. – (Freibord / Sonderreihe ; 17). – S. 24–211.
8. Traub U. Theater der Nacktheit : zum Bedeutungswandel entblößter Körper auf der Bühne seit 1900 / Ulrike Traub. – Bielefeld : transcript Verlag, 2000. – 395 S.

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНІ МОДУСИ СМАКУ ЖИТТЯ В ЗБІРЦІ ПОЕЗІЙ ОЛЕГА ГОНЧАРЕНКА “КАТРЕНИ ОГОЛОШЕНИХ КАРТИН (НАВІЯНЕ ЖИВОПИСОМ ІВАНА МАРЧУКА)”

Любов ДЕРГАЛЬ

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

В аналізованій збірці поезій з'ясовано вузлові параметри іманентно-поетикальних виявів світовідчуття поета, зокрема тих граней, які розкривають лексико-семантичну та етико-естетичну сутність поняття “смак життя”. У багатьох віршах не тільки явно, але й підтекстово, звучать думки про те, що любить, схвалює та підносить його ліричний герой, і водночас – що він засуджує, ненавидить і пристрасно воліє викоринити з життя. Він прагне гармонії в людських стосунках,

у взаємовідносинах людини з природою та Всесвітом. Естетично освоєний складний спектр думок ліричного героя оформився в авторській світомоделі в “смак життя”.

Ключові слова: смак життя, категоричний імператив, гармонія, синестезія.

В аналізованому збірці поезій определены узловыя параметры імманентно-поэтичных проявлений мироощущения поэта, в частности граней, раскрывающих лексико-семантическую и этико-эстетическую сущность понятия “вкус жизни”. Во многих стихотворениях не только явно, но и подтекстово, выразительно звучат мысли о том, что любит, одобряет и возвышает его лирический герой, и одновременно – что он не приемлет, ненавидит и страстно желает искоренить из жизни. Он стремится к гармонии в человеческих отношениях, во взаимоотношениях человека с природой и Вселенной. Эстетически освоєний сложный спектр мыслей лирического героя оформлен в авторской модели мира во “вкус жизни”.

Ключевые слова: вкус жизни, категорический императив, гармония, синестезия.

The paper identifies the main parameters of immanent/poetical manifestations of Oleg Goncharenko's world view, in particular, the aspects revealing lexical (semantic), ethical and aesthetic meanings of the term “taste for living” in the collected volume of poetry under analysis. Thoughts about the things the poet's persona loves, approves of, celebrates and, on the other hand, condemns, hates and wants to eradicate from his life are expressed in many poems, both explicitly and implicitly. He craves for harmony in people's relationships, in human interrelation with nature and Universe. The complicated spectrum of the persona's thoughts took shape in the author's life model as a “taste for living”.

Key words: taste for living, categorical imperative, harmony, synaesthesia.

Художній твір, як відомо, по-різному сприймається читачами і, відповідно, по-різному інтерпретується критиками вже з моменту виходу друком, тим більше якщо йдеться про різні часові зрізи досліджень. Текст при цьому залишається незмінним, а ймовірність суб'єктивних інтерпретацій невичерпною. Отож настанови Д. Юма щодо вдумливого проникнення в текст не втратили актуальності. Він уважав, що перед тим як судити про будь-який значний твір, необхідно не раз уважно прочитати та якомога об'єктивніше розглянути його в різних аспектах. Поверхове й побіжне прочитання призведе до втрати справжнього відчуття прекрасного [11, с. 632]. У цьому контексті пропонуємо своє прочитання збірки поезій “Катрени оголошених картин (навіяне живописом Івана Марчука)”, окреслюючи предмет дослідження як опоетизований смак життя. Відразу зазначимо, що в заномінованих

рамках ця книжка ще не привертала уваги дослідників. Уже її назва сприймається як інтригуючий *літературно-животисний експеримент*. А доданий до книжки електронний варіант живописних полотен І. Марчука, синхронізованих із віршами, ще більше посилює своєрідну інтригу. Прочитуючи поезії (а чи окремо, а чи паралельно з переглядом диска), доходимо висновку, що в такому “гандемі” бракує третього – диска з відповідною музикою – стільки музики та нинішніх стереоскопічних музичних образів розсипано в поетичних рядках. А втім у колі наших нинішніх зацікавлень тільки поетичні твори – без дослідження асоціативних проєкцій на картини І. Марчука. На якусь мить уявимо збірку Олега Гончаренка в контексті роздумів Ліни Костенко, висловлених нею на презентації роману “Записки українського самашедшого”. Письменниця вважає, що в непростих умовах сьогодення справжня людина “або бореться, або вішається, або нидіє” [6]. Відразу скажемо, вірші О. Гончаренка переконують у тому, що поет серед тих, хто бореться. Це про таких, як він, відомий мовознавець Святослав Караванський говорив: “Треба народжуватися борцями, а не обивателями” [8, с. 11]. Власне, у боротьбі з обивательщиною та багатьма іншими негараздами “українського божевілля” (Ліна Костенко) повною мірою проявився бійцівський характер поета. Він справжній будівничий на шляхах пробудження, відродження та розбудови національної свідомості. І хоч у третьому вірші з циклу “Монологи” в уста ліричного героя вкладено скрушне зізнання: “Не бачу виходу я, не бачу!” [2, с. 155], безперечно, сам поет віднайшов його. Це – “вихід слова” (С. Тудор).

На думку Д. Юма, шукати норму смаку треба насамперед у примиренні неоднакових відчуттів людей або принаймні у віднайденні певних рішень, які дали б можливість схвалити одно відчуття чи засудити інше [11, с. 624]. Очевидно, це повною мірою стосується й кодифікованих норм життя та освоєння їх митцями за законами краси. Тому з-поміж розлогої низки визначень лексичного значення слова “смак”, наведених в академічному “Словнику української мови”, ми, ясна річ, вибираємо на подане в другій позиції. Читаємо: смак – це “розвинуте почуття прекрасного, здатність до естетичної оцінки” [7, с. 393].

У збірці поезій О. Гончаренка досить повно розкрито вузлові параметри імманентно-поетичальних виявів світобачення поета, зокрема й тих його граней, які розкривають лексико-семантичну та етико-естетичну сутність поняття “смак життя”. У широкому сенсі мотиви смаку життя, краси буття, є системотвірними чинниками збірки.

Освоєні за законами краси, і сучасна дійсність, і минуле людства в цілому й України зокрема відсилають нас до роздумів відомих філософів і митців. Насамперед акцентуємо, що принципову відмінність між “мистецьки зробленими речами” і “творами мистецтва” відзначав Гегель. Поезії О. Гончаренка, уміщені в збірці “Катрени оголошених картин”, – це, безперечно, твори мистецтва. “Навіяні живописом Івана Марчука”, вони не тільки розкривають “суголосся душ” (І. Марчук) [5, с. 3] двох митців, але й показують уміння поета фіксувати перебіг найскладніших людських почуттів, а також різноманітність і різноманітність факторів вирішення / невирішення проблем сьогодення, детермінованих складностями суспільно-політичного, громадського та культурного життя в Україні.

Думаємо, що без орієнтації на категоричний імператив І. Канта ні ми тепер, ні поет раніше – при створенні макро- і мікрообразів – не могли б належним чином відчути смак життя, що пульсує в поетичних рядках книги.

І, нарешті, на наше глибоке переконання, необхідно акцентувати думку про діалектичний взаємозв’язок антонімічних понять “любов” і “ненависть”, не раз художньо освоєних у творах як попередників, так і сучасників О. Гончаренка. Пригадаймо хоча б вірш І. Франка “Сідоглавому” чи відоме Лесі Українки: “Що ж! тільки той ненависті не знає, / Хто цілий вік нікого не любив!” [9, с. 130].

Немає потреби продовжувати цитування, бо, мабуть, це може тривати безкінечно, проте зауважимо ще відверте зізнання Е. Золя: “Ненавидеть, – писав він, – значить любить, значить ощущать в себе душу пылкую и отважную, чувствовать глубокое отвращение к тому, что постыдно и глупо...” [4, с. 7].

При “повільному” прочитанні збірки О. Гончаренка не тільки явно, але й підтекстово, постійно й виразно пробивається думка про те, що він ненавидить, засуджує та хоче викоринити з життя. Він прагне гармонії в людських стосунках, у взаємовідносинах людини з природою, зі Всесвітом. Поет закликає “до вершин гармонії”, винісши це гасло в назву поезії. Якщо гармонії віддати “все недодане роками”, повернути її “в безмежжя голосне”, то “вона, воскресла, осмілілими руками / й тебе на звучне верхогір’я поверне” [2, с. 447]. Естетично поцінований увесь спектр думок ліричного героя оформився в авторській світомоделі в “смак життя”, що в художньому освоєнні дійсності простежується на онтологічному, гносеологічному та аксіологічному рівнях. Ліричне

“я” поета об’ємне, особисте наповнене надособистим, його світ огранений етико-естетичними філігранями, на кожній з яких піднесено Людину. Художнє освоєння багатогранності людського життя спроектувало творчу уяву митця на вирішення проблем синтезу антропологічного й історіософського змісту. В художній площині циклу “Виходять мрії з берегів” поет зображає як складний процес об’єктивно-суб’єктивної модифікації світу, так і непросту іманентно глибинну амбівалентність людської душі. Йдучи за текстами, вчитаймося в рядки, що відтворюють авторське бачення світу: “Дивись: реальності такі величні обсяги!»; «цілий світ за нами, / преповний сенсу, сталості і змісту” [2, с. 429]. Занурюючись у цей світ, поет розкриває неоднозначність “я” ліричного героя. Вона детермінована як власним досвідом митця, так і приналежністю людини до цього світу. Тому-то бачення поета настільки всеохопне і обнадійливо життєствердне, що ввібрало в себе найрізноманітніші прояви людського буття між двома безкінечностями – минулим і майбутнім – та тим відтинком часу, в якому живемо ми й поет, до котрого уже прийшла його “життєвська осінь” і котрому “зрозумілось за життя: “Чим більше ти вдвлявся в минуле, / тим більше осягаєш майбуття” [2, с. 40]. Шукаючи відповіді на складні проблеми сьогодення, поет пояснює їхні витоки минулим: “Втоптали хрест... Піднесли серп і молот... Сіяли вітер – ураган накрив... / Може, тому й настав цей Чорний Голод, / що ми зреклися і пісень, і крил?” [2, с. 115].

У зображенні внутрішнього світу ліричного героя акцентовано низку етичних роздумів: “Таки пора в душі навести лад” [2, с. 488]; “Гріхи тавром лишаться й для нащадків” [2, с. 481]; “душ запасних у Господа немає” [2, с. 480], а також висловлено тверду переконаність у необхідності “позбутися вини / за зриті криласи й розтоптані топітри” [2, с. 58].

Попри всю багатоголосність думок, художньо сформульованих у “Катренах...”, лейтмотивно видається та, що містить упевненість у об’єднавчій силі дії, віри і надії [2, с. 147]. Для нас, як і для поета, “важливо те, що в мрії є стежинка” [2, с. 369]. По цій “стежинці” митець торує своєму ліричному героєві шляхи до віри, надії, любові та мрії. Власне, ці слова – віра, надія, любов, а ще мрія та дія – є ключовими (навіть кодovими) у поетичному лексиконі О. Гончаренка. Зважимося сказати, що ідейно-художня парадигма збірки виразно окреслюється саме такими чотирма домінантами, як віра, надія, любов і мудрість за аналогією до відомих християнських святих. Мудрість у поета – це “мрія”, “розум” та “дія”. Він переконаний, що “не можна бути вільним і щасливим, / якщо твій розум віри не іме” [2, с. 156].

Поет порівнює мрію з грозою, закликає *“мрійників до бою”* [2, с. 479], митець упевнений, що мрії *“густими снігами у вічність помчуть”* [2, с. 196]. Наснажений цим образом, він патетично вигукує: *“О мріє моя! Як твої образ вознести”* [2, с. 482]. А в сьомому вірші з циклу *“Виходять мрії з берегів”*, засуджуючи і *“загребущих”*, і *“рукастих”*, що ладні *“наше вигребти і в нашому вогні”*, заявляє про готовність віддати їм усе, крім одного: *“хай все беруть, лиш мрії не віддам!”* [2, с. 485].

Як тут не згадати рядки поезії Лесі Українки: *“Мріє, не зрадь! Я так довго до тебе тужила!”* [9, с. 323].

Заретушовано (непрямо) напливає зізнання поетеси в листі до А. Кримського (16. 11. 1905 р.): *“Тим часом в поезії я тепер обдарована несподіваною гармонією настрою моєї музи з громадським настроєм (се далеко не завжди бувало! Мені якось не приходиться навіть нагадувати сій свавільній богині про її “громадські обов’язки”, так обмарив її суворий багрянець червоних корогів і гомін бурхливої юрби”* [10, с. 138–139].

Складається враження, що в цій збірці О. Гончаренка певною мірою простежується аналогічний настрій – несподівана гармонія його музи з громадським настроєм. А оскільки настрої цей, на відміну від означеного Лесею Українкою, різновекторний і проявляється в бінарній опозиції сприйняття / несприйняття, то й муза його виразно налаштована на контрастність у зображенні сучасності. А отже, образ смаку життя як естетичної категорії в аналізованій збірці об’єктивно-суб’єктивно детермінований контрарністю в освоєнні дійсності.

Ліричний герой Гончаренка, пізнаючи світ, самопізнається й у той же час через самопізнання глибше пізнає світ. Слушно тут-таки пригадати сентенцію Г. Сковороди: *“Якщо хочемо виміряти небо, землю і моря, повинні насамперед виміряти себе”* [1, с. 377]. Власне, так і підійшов до зображення макро- і мікрокосмосу О. Гончаренко. Його збірка – це своєрідний відбиток двох світів – великого, в якому людина явлена світові, і малого, в якому живе, працює, радіє, сумує та страждає його ліричний герой. Чільне місце на шкалі його моральних цінностей посідає збереження власної гідності та піднесення гідності рідного народу: *“Живи! Я житиму! І наші ще онуки / возноситимуть наші прапори! / Ми горді!”* [2, с. 492].

Митець не мириться з тим, що крізь високість почуттів і величність учинків одних людей пробиваються духовна нищість і моральна мізерність інших. Зіставимо: *“Життя святити полум’ям непросто”* [2, с. 386]

чи *“Були невтомні ми і войовничо-горді! / Підносили до хмар добро і зло!”* [2, с. 397] і *“Не знаю, що й сказати наостанку, – / так безпросвітно й боляче тепер”* [2, с. 163].

В іншій поезії (*“Медитація”*) звучить широксердне зізнання: *“Так тобі гірко, що аж горить / зринуту у кольорові імпресії”* [2, с. 305].

І нарешті: *“О Господи! Те, що я нині бачу, / не бачити б ї найзлішим ворогам!”* [2, с. 357]. У вірші *“Сусіди”* поет почасті розшифровує, що саме не хотілося б бачити. Ліричному героєві болить відчуженість, байдужість, зарозумілість, жадібність, знеособленість людей, які *“досі досить щирими були”*, сучасників, одержимих прагненням мати все *“тут”* і *“тепер”*: *“Були “колеги”, “однокашники” і “друзі”... / Тепер – “жмикрути”, “керсаци” і “куркулі”... / Хоч повертай нестачі, болі, біди, / щоб ми зі жлобства вирвались їми...”* [2, с. 269].

З віршем *“Сусіди”* за етико-естетичним наповненням перегукується поезія *“Золота риба”* [2, с. 272]. Ліричного героя *“жахає безпросвіт”* – помітна соціальна паралель із річковим дном (*“сорок миль до дна!”*). Про тих, хто впав у *“жлобство”*, поет пише: *“Нехай собі гребуть, забувши й символ “годі!”* [2, с. 272]. А він, бажаючи викоренити *“сьогодення, угрузле в сміття”* (цикл *“Замовкли звуки”*), закликає: *“Братове, сестри, я прошу, ось зараз, встаньте / і в руку руку ближнього візьміть!”* [2, с. 358]. У душі його ліричного героя виразно простежується процес катарсису та внутрішньо-психологічна готовність заявити: *“А я піду туди, а я шугну туди, / де десть, на волі ще, співає Синя Птиця”* [2, с. 272]. Розуміючи, що *“у кожного своя дорога”* [2, с. 203], він зважується акцентувати власну кордоцентричну домінанту: *“Згорши? Нехай! Зате комусь майне / твого натхнення золота симфонія – твого таланту бачення ясне”* [2, с. 364].

Боріння протилежних почуттів, любові й ненависті, превалюють у поезіях збірки й переконливо розкривають позицію автора щодо прийняття чи засудження певних життєвих явищ і людських рис та почуттів.

Спробуємо цитатно сформулювати основні аксіологічні засади віднаходження митцем смаку життя, відтвореного в поетичних моделях. Досить повно як естетичне кредо, так і загальний обрис *“смаку життя”* прочитуються в поезії *“Автопортрет”*. Основоположне завдання, поставлене перед майстром: *“Художнику, а ти собі твори / з останнього чуття і ... до останку!”* – передбачає, що він знайде, як у назві вірша, *“своє місце у житті”*. А щоб те місце було гідним означеної високої мети, треба, як у поезії *“Силуети”*, слідувати побажанням: *“Отож, ти сам, поки не пізно, / з Імли свій виріж силует!”* [2, с. 199].

Вирізьбленню такого Силуету може, на наш погляд, сприяти цитатно вибудована своєрідна мінісистема “любові” поета і, відповідно, його ж “ненависті” (за Е. Золя).

То що ж підносить поет на своїх мистецьких знаменах, що хоче утвердити в житті, що прославляє і любить? *“Відступаю назад – у життя, за Народ”* [2, с. 6]; *“Озвучують часу струни / одвічні карби Роду – / народу твого руни”* [2, с. 430]; *“Віриши в прийдешність майбутнього дня”* [2, с. 439]; *“Моя земля – мій Материк, моя т в е р д и н я”* [2, с. 16]; *“Ми куплені зроду пшеницею ярою, / просвічені наскрізь вітцівським вікном, / одухотворені, озвучені явором”* [2, с. 441]; *“А на прекрасне налаштуєш вічі – / преславний слід залишиш на землі”* [2, с. 5]; *“Слів час минув, прийшла пора для в ч и н к у, / не дай ні серцю, ні рукам спочинку – / не зупини буття одвічний круг”* [2, с. 452]; *“Тебе твій чесний труд увіковічить”* [2, с. 5]; *“Звучи красиво і щасливо”* [2, с. 428]; *“В ній мрія – музика вселенського органа”* [2, с. 490]; *“Прикрий же іншого у час похмурий!”* [2, с. 449]; *“Глянув місяць на вічне подвір’я – / значить є ще вертатись куди”* [2, с. 345]; *“Природа – великих ілюзій автор”* [2, с. 185]; *“Я згоден, що краса врятує світ”* [2, с. 118]; *“Озирнутись навкруги / і навіть не відчути, / а явно побачити / силу-силенну / довколишньої краси”* [2, с. 259]; *“Україна – країна красунь”* [2, с. 256]; *“Тут вічність хитає траву, / тут вічність гойда піднебесся”* [2, с. 50]; *“Тож і билинку літше в полі не займай: / у кожній квіточці – любов моя предивна”* [2, с. 16]; *“Квіти – то вічності злякані дзвони”* [2, с. 399]; *“Лавою лине по світу весінне цвітіння!”* [2, с. 389]; *“А маки шаліють в огнистому танці, чарівно-червоні такі!”* [2, с. 174]; *“Тихо шепоче трава”* [2, с. 440]; *“Краплі ранкової роси”* [2, с. 424]; *“Йще палає так огнисто глід”* [2, с. 391]; *“Стомлено ластиться снігопад”* [2, с. 438]; *“Живий ще превічний степ”* [2, с. 245]; *“Ця первозданна сонячна поляна”* [2, с. 434]; *“Приховала Кохана аж миску черешні – / буритишової Суті, нової Краси”* [2, с. 387].

Очевидним є сенс аналогічно подати цитатне з’ясування сутності антиетичного поняття – ненависті – крізь призму поглядів самого поета: *“Ворог розхлюпав десь лют, я – ненависть”* [2, с. 135]. Тож поглянемо, що він ненавидить, тобто викриває, протестує, засуджує, розвінчує: *“В димному ідеології розмаї / легко піддати надію нарузі. / Гіриших же і ворогів немає, / ніж знавіснілі вчораїні друзі...”* [2, с. 7]; *“Нудьга, тривога, безсоромна сірість...”* [2, с. 42]; *“Сумніви із кров’ю в жилах ллються”* [2, с. 42]; *“Так хочеться “завжди”, “всього” і “зразу”, / та,*

зрештою, гибіси в тім, що є, / бо втома вже пускає метастази / навіть в хотіння сонячне твоє” [2, с. 52]; *“<...> набрид людства блазенський торг”* [2, с. 55]; *“Багатьом і достатньо примарної цілі, / сірій більшості навіть не треба й мети...”* [2, с. 421]; *“По серцю пазурами сум шкребє: / “Не в тім біда, що Хаос ще у світі, / а в тім біда, що так не любимо себе, / що витязів не родимо новітніх!”* [2, с. 424]; *“І хтось ховає зла грудку за пазуху”* [2, с. 449]; *“Ми із усіх давно відомих філософій / самі обрали філософію страждань”* [2, с. 453]; *“Замість любові – залишкові злюби / Подвигів замість – ресстр пільг”* [2, с. 149]; *“Усе у них, і хистко, й тимчасово. / Їх наче з інших нанесло планет... / Що їм до вічного – культури, віри, мови?”* [2, с. 170].

Власне, обстоюючи саме ці духовні цінності – культуру, віру, мову, – поет настільки розпросторює свою творчу уяву та розширює історико-культурний і літературний контексти, що читач опиняється в різних часових і художньо-географічних вимірах. Не дивно, що поезії збірки рясніють найрізноманітнішими алюзіями, ремінісценціями, цитуваннями, прізвищами відомих митців і художніх персонажів. Це збагачує творчу уяву читачів, пробуджує їхню емоційно-образну пам’ять і сприяє розширенню естетичного осмислення дійсності. У межах нашої статті не можливо всебічно проаналізувати цю грань поетики, тому хоча б назвемо те, що відразу впало у вічі. Для початку – прізвище, винесене в назву збірки – Івана Марчука: *“Ось – дощові катрени Нострадамуса / на Межах мжичать у картини Марчука...”* [2, с. 380]. А далі, починаючи від кількаразово згаданої Біблії, випишемо бодай частину того, що розкриває ще одну грань поетичного світобачення О. Гончаренка. Зі сторінок збірки проблискують імена таких художників, як Е. Мане, К. Моне, В. ван Гог; музикантів – Вівальді, Бах, Моцарт; письменників – Евріпід, Г. Сковорода, Т. Шевченко, П. Грабовський, Леся Українка, М. Коцюбинський, О. Олесь, Михайль Семенко, В. Стус, Григорій Тютюнник, Л. Костенко, М. Гоголь, О. Островський, Б. Пастернак, В. Шукшин, Р. Кіплінг, В. Шекспір, Е. Золя, Паоло Коельйо; учених, історичних і культурних діячів, художніх героїв – Кант, Нострадамус, Джордано Бруно, Ян Гус, Іван Гонта, Северин Наливайко, Богдан Хмельницький, Тарас Бульба, Радж Капур, козак Мамай, Аріадна, Хлоя, Монтекі й Капулетті. Така художня трансформація часопросторових асоціацій посилює відповідальність ліричного героя за світову гармонію, якої прагне поет. Йдучи за ним, скажемо: *“це – апофеоз “світолюбства по Канту”* [2, с. 270].

Поет розрізняє голоси, відчуває музику в природі й камертон у душі, бачить розмаїття кольорів і світлотіней – живописує багатоголосся та багатобарвність світу. Вчитаймося в рядки, звернені до нас: *“Під музику, колір і світло вам віриться, / що якимось врятується світ?”* [2, с. 204].

Перефразовуючи самого поета, скажемо, що в поезіях цієї збірки він ще раз спробував *“намалювати власну душу”*. Його ліричний герой і *“гортав кольори”*, і *“конспектував / кожний порив / кожний порух / спрагло за красою / серця”* [2, с. 266]. А в дванадцятому вірші з циклу *“Виходять мрії з берегів”* проголосив синестезійне мистецьке гасло: *“хай кольорами вибухнуть слова!”* [2, с. 490]. Тому не треба дивуватися, що, за переконанням поета, *“Гармонія десь між “надія” і “дія” / розхлопана пристрасно у кольорах!”* [2, с. 401]. Водночас поезія *“На струнах осені”* підносить на п’єдестал музику: *“Од музики нікуди і подітися!”*. Використаний тут же, у контексті *“звуків осені”*, засіб паралелізму розкриває внутрішній стан героя: *“Та й струни – твої ж то натягнуті нерви!”* [2, с. 429]. Очевидна лінгво-філософська природа поетичного мислення дає змогу митцеві передавати образну густоту напруженості, мінливості почуттів. Подальша гіперболізована персоніфікація, підсилена просторічним *“всенькій”*, ніби пропускає крізь душу кожну музичну ноту й тим ущільнює питому вагу художнього психологізму: *“без нервів твоїх, може б, навіть умерли / всі звуки, всі ноти на всенькій землі”* [2, с. 429].

Світ поета Гончаренка зітканий зі слова, виписаний на полотні, зіграний на несподіваних музичних інструментах і проспіваний безліччю голосів. Для прикладу – *“Літо гуло на кларнеті, а осінь вподобала віолончель”*; *“ця площина арфою променів озвучена / Свої нокторни грає тут зима”*, а ще таке: *“відкриються у квітні / <...> / карбовані сонати колоритні, / озвучені гротескні кольори”*; чи так: *“Криком кровить кольорів оргія!”*.

У багатьох поезіях оригінально використано такий прийом створення незвичайних образів, як контамінація термінів із різних мистецьких сфер. Наприклад: *“Суди ще повернешся, може, колись ти, / щоб кольору взяти останній акорд”* [2, с. 64], або так: *“Маестро, не меркни – звучи, / бо руки далися тобі камертонні, / а пензлі – скрипичні ключі!”* [2, с. 171].

А як інтерпретувати таку метафору: *“З нуртуючих вимірів антиматерій / ти вирвеш фарбами “бемоль” і “діз”?”* [2, с. 171].

Та найбільше вражають синестезійні образи “3 циклу *“Квітуча планета”*, де в зображенні автора *“може бути космосом город, / а куц квітучий – цілою планетою”*. Образ куца настільки синкретично

тропеїзовано, що резонно подати якомога повнішу цитату: *“Аж поки рясно, якимось навесні, / не вибухнув квітучий куц край степу. / Він так звучав, пульсарів і горів, / що прозрівали вожде, митець і злодій, / бо гріх було не зрозуміти кольорів, / рим не пізнає, не винайти мелодій”* [2, с. 139].

Можна ще просто, навіть без коментарів, подати деякі назви віршів, щоб переконатися, що поет справді пише *“кольорово”* й наскрізь музично. Наприклад, *“Ритми на червоному тлі”*, *“Кольорові прелюдії”*, *“Голуба симфонія”*, *“Мелодія в кольорі”*.

Розкодовуючи синестезійні образи в інших поезіях, ми звернули увагу на художньо несподівано виписаний образ звичайної степової трави, що *“тужить крізь століття”*, зітхає, *“мов стомлена кохана”*, чий шепіт *“такий превічний, як ніщо на світі”*. Це вона навіяла-нашелестіла поетові такі риторичні питання: *“Скільки ж художників наснажила вона / Скільки ж збудила музикантів і поетів?”* [2, с. 440].

Як бачимо, спостережливість і глибина узагальнень підштовхують О. Гончаренка до створення образу митця в трьох іпостасях – художника, музиканта й поета. Кожен із них, *“проживши мудро та немало”*, *“схилився над мольбертом і столом”*, повертався *“у Начало: / Про що так тихо шелестить трава?!”* [2, с. 440]. Такою, образно кажучи, триединою іпостассю митця пояснюється своєрідність системи виражально-зображувальних засобів. Чимало поетичних рядків збірки філіграняць епітетами, що найбільшою мірою співвідносяться з живописом, оскільки дають змогу поетові живописати. Для прикладу простежимо за назвами, *“освяченими”* епітетами, інколи метафоризованими: *“Стомлена мелодія”*, *“Безкінечна мелодія”*, *“Загублена музика”*, *“Білий сон”*, *“Осінні дзвони”*, *“Замріяний степ”*, *“Нічна рапсодія”*, *“Розділена музика”*, *“Золота симфонія”*, *“Золота панна”*, *“Золоте колосся”*, *“Замріяні береги”*.

Особливу роль відіграють засоби створення оцінно-емотивних картин. На наш погляд, найчастіше художньо більш переконливими в такому разі є метафора та її різновид персоніфікація, перлами розсипані в багатьох поезіях. Вони досить точно передають *“смакові”* враження від сприйняття життя ліричним героєм. Наприклад, *“на вугіль знов скипається печаль”*; *“Це осінь жертвний вогонь запалила”*; *“А по хаті сни блукали”*; *“вже осінні голосять звуки!”*; *“Ромашки сни їм шумкі шепочуть”*; *“Бринять нудні жалі “вселенських криз”*; *“Горіли маки у дозрілім житті”*; *“А мрії текли у жовті води”*; *“Захолонуть залякані пензлі і пера”*; *“По серцю пазурами сум шкребе”*; *“заговорив останній віщий промінь”*; *“Дерева*

тихо вихлюпнулись квітом... / Текла майбуття музика у сні...”; “Од спеки та вітрів дерева аж киплять!”; “А маки шаліють в огнистому танці, / чарівно-червоні такі!”; “І літо плете візерунок з мовчання”; “І кужіль світанком червоним іскрить”; “Лягає твій погляд зористою тінню / на вузлиця наших доріг”; “Про що так тихо шелестить трава, / за чим так тужить крізь тисячоліття?”; “А снігами твій сум блукає”; “І запах вив! І запах тік, / азійський, злий, несамовитий!”; “Все оживе від трудів і від рим”; “А “мудра” ніч уже зневіру сіє”; “Там ранок тебе виглядає, / зіпершись на древній паркан”; “Стоїш межі стоцвітть і стоголось, / на перехресті бачення та слуху”; “Тихенько скрикне час-лелека”.

Смак життя “пробивається” також крізь оригінально виписану низку порівнянь: *“Йце мгла неозора шипіла, мов кобра”; “Неначе в море шликів червоних / з-за моря вітром-огнем навіяло”* (про тюльпани. – Л.Д.); *“Візьми цю тишу, мов дитя, на руки”; “Душа уже – мов одинока чайка?”; “Тут обрії, неначе мури, щільні”; “Там хата, як біла царівна, / простує у світло й тепло”; “ніч стугонить, як яма оркестрова”; “неначе порвану банкноту душу клею”.*

Не можна оминати увагою ще й такі поетичні знахідки, як оксиморон (*“не гулось беззвучно”*), тавтологія (*“жальєть жальє”*, *“соловіють соліві”*) або наскрізь метафоризований паралелізм: *“В буриштин спікалися меди. / Слова спікалися у перли”*.

Підсумовуючи, пригадаємо, що “кожна інтелектуальна епоха має свій психологічний тип митця” [3, с. 118]. О. Гончаренко – яскравий приклад митця, духовні шукання котрого віддзеркалюють невичерпну багатоманітність людського духу та мінливість і непередбачуваність сучасного світу. Шукаючи відповіді на болючі питання, він із сумом констатує не тільки світову дисгармонію, але й мутацію людських душ. А втім, його поетичний світ зітканий із любові, тому *“ради людського безмежного щ а с т я”* [2, с. 59] ліричний герой готовий згоріти: *“Нехай! Зате комусь майне / твого натхнення золота симфонія – / твого таланту бачення ясне”* [2, с. 364]. Отже, у книжці превалює віталістично-оптимістичний струмінь. Прикінцевим акордом звучить життєствердне: *“п о ч н е т ь с я з н о в Відродження”* [2, с. 271].

Ідея діалектики життя вивершена в стислих і водночас ємних, “двосічних” рядках: *“Починаю тебе ненавидіть. / Починаю тебе любити”* [2, с. 228]. Така бінарність світовідчуття ліричного героя спонукає до віднайдення в збірці смисложиттєвих орієнтирів поета. Він розкриває

їх завдяки широкому спектрові філософських роздумвань із чіткими акцентами громадянської позиції, а також художньо-виваженому моделюванню внутрішнього світу своїх героїв.

ЛІТЕРАТУРА

1. 120 философфов: жизнь, судьба, учение, мысли : универсальный аналитический справочник по истории философии. В 2 т. Т. 2 / П.С. Таранов. – Симферополь : Реноме. – 1996. – 654 с. – (Анатомия мудрости).
2. Гончаренко О. Катрени оголошених картин (навіяне живописом Івана Марчука) / Олег Гончаренко. – К. : Фенікс, 2011. – 520 с.
3. Зборовська Н. Реальність суб’єктивності та абсолют тексту / Н. Зборовська // Світо-Вид : літературно-мистецький журнал. – Київ – Нью-Йорк, 1996. – Ч. 3 (24). – С. 116–121.
4. Золя Э. Что мне ненавистно : [предисловие] / Золя Эмиль // Собрание сочинений. В 26 т. Т. 24. – М. : Художественная литература, 1966. – С. 7–14.
5. Марчук І. Про таїну / Іван Марчук // Катрени оголошених картин (навіяне живописом Івана Марчука) / Олег Гончаренко. – К. : Фенікс, 2011. – С. 2–14.
6. Ніколайчук І. Ліна Костенко дебютувала як прозаїк [Електронний ресурс] / Ірина Ніколайчук // Світ. – Режим доступу : http://www.nas.gov.ua/svit/Article/Pages/10_4748_7.aspx.
7. Словник української мови. В 11 т. Т. 9 / ред. кол.: І.К. Білодід (голова) [та ін.]. – К. : Наукова думка, 1978. – 916 с.
8. “Треба народжуватись борцями, а не обивателями” : [інтерв’ю Люцини Хворост зі Святославом Караванським] // Березіль. – 2010. – № 9–10. – С. 2–14.
9. Українка Леся. Зібрання творів. У 12 т. Т. 1 : Поезії / Леся Українка; ред. кол.: Є.С. Шабліовський (голова) [та ін.]. – К. : Наукова думка, 1975. – 447 с.
10. Українка Леся. Зібрання творів. У 12 т. Т. 12 : Листи (1903–1913) / Леся Українка; ред. кол.: Є.С. Шабліовський (голова) [та ін.]. – К. : Наукова думка, 1979. – 693, [1] с.
11. Юм Д. Об утонченности вкуса и аффекта / Давид Юм // Сочинения. В 2 т. Т. 2. – М. : Мысль, 1996. – С. 484–642. – (Философское наследие).